

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 921 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллович, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуювна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуювна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbayeva Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish.....	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globallashtirish sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida outsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkinjovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni.....	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari.....	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari	759
Boymurotov Sodiq Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста.....	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	776
Sarvinov Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	
Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirish yo'nalishlari	784
Naimxonov Ma'rufxon Zokirxon o'g'li	
Qishloq xo'jaligi korxonalari monitoringida raqamli texnologiyalardan foydalanishda xorij tajribasi	788
Yusupov Nizomiddin Ro'zimurod o'g'li	
Mintaqa sanoat korxonalarining strategik marketing faoliyatining tahlili	793
Kaytboyeva Nigora Bakmatovna	
Soyabon bandlarining xorijiy investorlarni himoya qilish uchun O'zbekiston huquqiy tizimiga integratsiyalashuv zaruriyati	805
Alisherova E'zoza, N.X. Rahmonqulova	
Tadbirkorlik subyektlarini kreditlashda tijorat banklari faoliyatining zamonaviy yondashuvlari	812
Urinboyev Abrorbek Maxmudjonovich	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlarni tashkil etishni samaradorligini oshirish yo'llari	817
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy jihatlar va nazariy yondashuvlari	822
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Международная правосубъектность МНПО: институционализация влияния неправительственных организаций в формировании международных экологических и экономических норм	827
Хидоятлов Бурхон Ғайрат ўғли, С.М. Адилходжаева	
Yengil sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalari	831
Ravshanbekov Oybek Rustambek o'g'li	
Yevropa ittifoqi va markaziy osiyo mamlakatlaridagi soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishdagi o'rni va omillarining qiyosiy tahlili	837
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
Mintaqa turizmini rivojlantirishda raqamli marketing vositalaridan mijozlar qoniqishini kompleks baholash uslubi	846
Ilhamova Zarnigor Po'latjon qizi	
Mintaqaviy eksport samaradorligiga innovatsion yondashuvlarning ta'sir omillarini tadqiq etish	851
Ibadullayev Ergash Bakturdiyevich	
Buxoro viloyatida ichki turizmning hozirgi holati va istiqboldagi rivojlanish yo'llari	857
Azimov Otabek Xudayberdievich	
Tashqi bozorlarga integratsiyalashuv jarayonlarining mintqa iqtisodiyotining o'sishga ta'siri bo'yicha qarashlar	862
Ozodova Farida Zarif qizi	
Tijorat banklari moliyaviy barqarorligini ta'minlashni boshqarish strategiyalari	866
Madaminov Bekzod Allayorovich	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'murchiligini raqamlashtirishni takomillashtirish metodologiyasi jarayonlari	872
Muxammadov Nodir Karimovich	
O'zbekiston eksport salohiyatini soliqlar yordamida rag'batlantirish	880
Mahmudova Sevara Rahmat qizi	
Yashil moliyalashtirishda moliyaviy instrumentlar	883
Abduraxmonov Alimardon Sodiq o'g'li	
Сравнительный анализ правовых инструментов контроля трансфертного ценообразования в налоговой, таможенной и антимонопольной сферах	887
Бекзод Умматов	

Yaponiya startap tajribasini O'zbekiston sharoitida tatbiq etish istiqbollari	892
Xazratova Shohsanam Xasanboy qizi	
Рейтинг Республики Узбекистан по индексу развития электронного правительства	898
Умарова Дурдона Абдуманнабовна	
Etnomadaniy turizm tushunchasi va uning mazmun-mohiyati.....	905
Qilichova Orzigul Zafar qizi	
Пути адаптации международных требований к капиталу в страховом секторе Узбекистана.....	910
Эргашева Фарангиз Шерзод кизи	
Tijorat banklarida raqobatbardoshlikni belgilovchi omillar va ularning ta'siri tahlili	916
Shamsiyev Nurbek Fazliddin o'g'li	

TIJORAT BANKLARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI BELGILOVCHI OMILLAR VA ULARNING TA'SIRI TAHLILI

Shamsiyev Nurbek Fazliddin o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklarida raqobatbardoshlikni belgilovchi omillar va ularning ta'siri tahlili yoritilgan. Raqobatbardoshlik tushunchasi bank sektorida ko'p qirrali va ko'p omilli kategoriya hisoblanadi. Shu bois, uni aniqlovchi omillarni tizimli tahlil qilish bank faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada tijorat banklari raqobatbardoshligini moliyaviy barqarorligi, kapital yetarliligi, daromadliligi, likvidlilik, aktivlar sifati, bank boshqaruvi, ichki menejment, ichki nazorat va risklarni boshqarish, texnologik infratuzilma va raqamli xizmatlar kabi omillar belgilashi ko'rsatib o'tilgan. Tijorat banki misolida tahlillar olib borilgan hamda xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: banklararo raqobatbardoshlik, moliyaviy barqarorligi, kapital yetarliligi, bankning daromadliligi, likvidlilik, aktivlar sifati, bank boshqaruvi, bankning ichki menejmenti, ichki nazorat, risklarni boshqarish, raqamli xizmatlar.

Abstract: This article examines the factors that determine the competitiveness of commercial banks and their impact. The concept of competitiveness is a multifaceted and multifactorial category in the banking sector. Therefore, a systemic analysis of the factors that determine it is of great importance for increasing the efficiency of banking activities. The article shows that the competitiveness of commercial banks is determined by such factors as financial stability, capital adequacy, profitability, liquidity, asset quality, banking management, internal management, internal control and risk management, technological infrastructure and digital services. The analysis was conducted using a commercial bank as an example and conclusions were drawn.

Key words: interbank competitiveness, financial stability, capital adequacy, bank profitability, liquidity, asset quality, bank management, internal bank management, internal control, risk management, digital services.

Аннотация: В данной статье рассматриваются факторы, определяющие конкурентоспособность коммерческих банков, и их влияние. Понятие конкурентоспособности является многогранной и многофакторной категорией в банковском секторе. Поэтому системный анализ факторов, её определяющих, имеет большое значение для повышения эффективности банковской деятельности. В статье показано, что конкурентоспособность коммерческих банков определяется такими факторами, как финансовая устойчивость, достаточность капитала, рентабельность, ликвидность, качество активов, банковское управление, внутреннее управление, внутренний контроль и управление рисками, технологическая инфраструктура и цифровые услуги. Анализ проведён на примере коммерческого банка и сделаны выводы.

Ключевые слова: межбанковская конкурентоспособность, финансовая устойчивость, достаточность капитала, прибыльность банка, ликвидность, качество активов, управление банком, внутреннее управление банком, внутренний контроль, управление рисками, цифровые услуги.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida bank sektori ishtirokchilari o'rtasida raqobat kuchayib bormoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi, elektron bank xizmatlarining ommalashuvi va moliyaviy texnologiyalarning (fintex) tez sur'atlarda joriy etilishi banklar oldiga yangi vazifalarni qo'yadi. Endilikda mijozlar faqat an'anaviy xizmatlar bilan emas, balki qulaylik, tezkorlik, xavfsizlik va shaffoflik mezonlariga javob beruvchi xizmatlarni kutmoqda.[1] Bu esa banklar raqobatbardoshligini ta'minlashda innovatsion yondashuvlar va raqamli transformatsiyani boshqarish zarurligini taqozo etadi.

O'zbekistonda moliyaviy sektorni modernizatsiya qilish, bank tizimining ochiqqligi va barqarorligini ta'minlash maqsadida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, tijorat banklarining xususiylashtirilishi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, kapital yetarliligini oshirish va korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish borasida huquqiy va institutsional asoslar mustahkamlanmoqda.[2] Bu esa sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, banklarning samaradorligini oshirish va moliyaviy bozor ishtirokchilarining raqobatbardoshlik darajasini oshirishga xizmat qilmoqda.

Tijorat banklarining raqobatbardoshligi deganda, ularning moliyaviy resurslar bozorida, mijozlar segmentida va investitsiya faoliyatida boshqa banklar bilan samarali raqobatlasha olish qobiliyati tushuniladi. Bu tushuncha ko'p jihatli bo'lib, bankning moliyaviy ko'rsatkichlari, xizmatlar sifati, mijozlar bilan ishlash tizimi, texnologik rivojlanishi, inson kapitali va risklarni boshqarish qobiliyatiga bog'liq. Shu bois, banklarning raqobatbardoshligini baholashda faqat statistik yoki moliyaviy ko'rsatkichlar emas, balki tizimli va kompleks yondashuv talab etiladi.[3]

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Xavier Vives (2016) shuningdek, bozor konsentratsiyasi va uning banklararo raqobat va barqarorlikka ta'siri bilan bog'liq masalalarni o'rganadi. U raqobatning bozor tuzilishi va bank faoliyatiga ta'sir ko'rsatadigan turli mexanizmlarni muhokama qiladi. U raqobat va barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni saqlash uchun samarali tartibga solish zarurligi haqidagi g'oyalarni ilgari suradi. Fikrimizcha, Xavier Vivesning (2016) raqobat va barqarorlik o'rtasidagi munosabatlarga e'tibor qaratishi bank sektorida samarali boshqaruv siyosatini shakllantirish va nazorat qilishda ushbu omillarni hisobga olish zarurligi bilan izohlanadi. O'zbekistonlik iqtisodchi olim Mirzaev (2009) "banklararo raqobat deb, odatda, tijorat banklari o'rtasida resurslar jalb qilish va mijozlarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatish borasida yuzaga keladigan raqobat tushuniladi" deb izohlaydi. Arifxodjaevaning (2016) fikriga ko'ra, "banklararo raqobat avvalambor mijoz uchun kurashdan iborat bo'ladi. Qaysi bankning mijozlari ko'p va obro'li bo'lsa o'sha bankning o'z manfaatlarini yuzaga chiqarish imkoniyatlari yuqoridir".

TADQIQOT METODOLOGIYASI

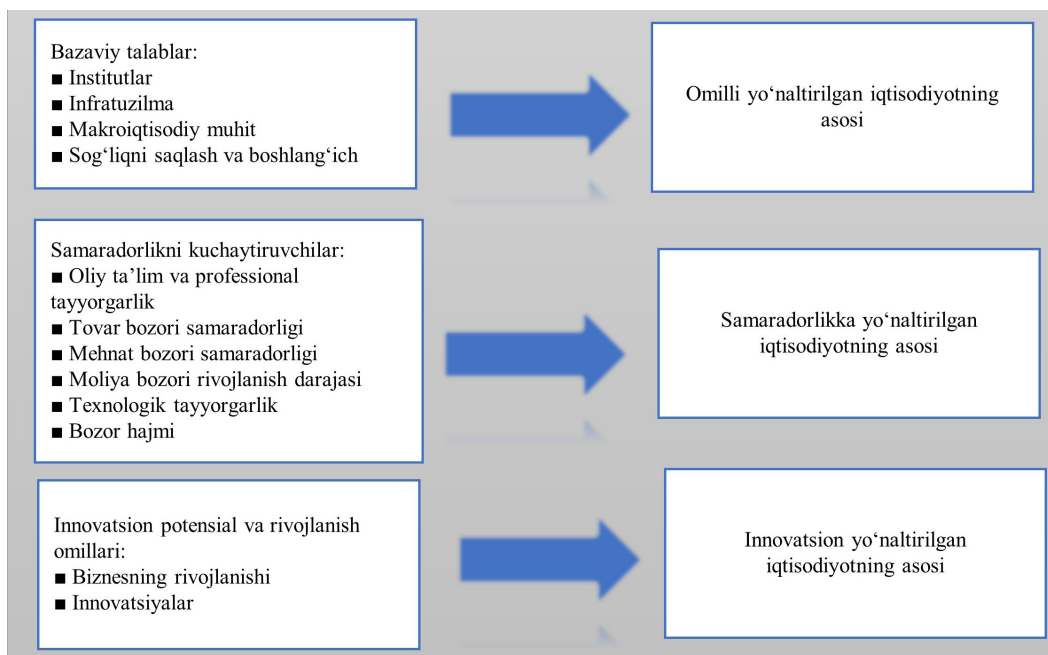
Ushbu ilmiy maqola muallif raqobatbardoshlik tushunchasining bank sohasi doirasidagi talqinlarini, uni belgilovchi omillar va baholash indikatorlarini chuqur o'rganib chiqdi. Shuningdek, SWOT tahlil, Porterning "besh kuch" modeli, CAMEL tizimi, Balanced Scorecard va KPI (asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari) kabi zamonaviy strategik baholash vositalari tadqiqotning amaliy qismida asosiy tahlil instrumenti sifatida qo'llanildi. Banklar faoliyatini raqobat nuqtai nazaridan tahlil qilishda statistik tahlil, jumladan, trendlar, o'sish sur'atlari, nisbiy ko'rsatkichlar (rentabellik, likvidlik, kapital yetarliligi) va mutanosiblik tahlili usullari orqali empirik ma'lumotlar asosida chuqur tahlillar olib borildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklarining raqobatbardoshligi ularning bozor iqtisodiyoti sharoitida faoliyat yuritish qobiliyatini belgilovchi muhim omillardandir. Bu omillar banklarning moliyaviy ko'rsatkichlari, xizmatlar assortimenti, boshqaruv sifati, texnologik bazasi, kadrlar salohiyati va strategik yondashuvlariga bevosita bog'liq. Raqobatbardoshlik tushunchasi bank sektorida ko'p qirrali va ko'p omilli kategoriya hisoblanadi. Shu bois, uni aniqlovchi omillarni tizimli tahlil qilish bank faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy adabiyotlarda bank raqobatbardoshligini belgilovchi omillar odatda ichki va tashqi omillarga ajratiladi. Mazkur bo'limda, birinchi navbatda, ichki omillar – ya'ni banklarning o'z faoliyati doirasida shakllantiriladigan va boshqariladigan omillar tahlil qilinadi. Bular orasida 1-rasmda ko'rsatilganlari asosiy hisoblanadi.

1979-yildan buyon Jahon iqtisodiy forumlarining raqobatbardoshlik hisobotlarida milliy iqtisodiyotlarni barqaror uzoq muddatli o'sishini ta'minlab beruvchi omillar tadqiq qilinadi. Milliy raqobatbardoshlikni baholash uslubiyoti ma'lum bir vaqtlar kesimida turlicha bo'lgan va takomillashtirib borilgan shu sabbali, 2004-yilda Jahon iqtisodiy forumida global raqobatbardoshlik indeksini kiritish taklif etilgan. Bu indeks keng qamrovli bo'lib, milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini aniqlash uchun mikro va makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi. Global raqobatbardoshlik indeksi 12 ta ko'rsatkichlar bo'yicha guruhlangan (1-rasm).

1-rasm. Global raqobatbardoshlik indeksi 12 ta omillari[4]

Global raqobatbardoshlik indeksi tarkibiga kiruvchi ko'rsatkichlar o'zaro aloqador va bir-birlarini kuchaytiradi. Ushbu indeksda 12 ta ko'rsatkich tarkibiga bir nechta o'zgaruvchilar ham kiradi va ularning jami 113 ta. O'zgaruvchilarning 1/3 qismi umum foydalanish mumkin bo'lgan, ochiq ma'lumotlardan iborat. Bu o'zgaruvchilarning 2/3 qismi tashkilotlar rahbarlarini so'rov qilish orqali so'rovnoma natijalarida ifodalanadi. Ushbu indeks miqdori turli mamlakatlarda turlicha, bu ushbu davlatdagi tarixiy shakllanishi va muhiti, institutsional va tuzilmaviy holatiga bog'liq.

Banklararo raqobat haqiqatan ham bank sohasida muhim omil hisoblanadi. Bu banklararo bozorda banklar o'rtasidagi raqobat muhiti va dinamikasini bildiradi, bu yerda banklar bir-biridan kredit oladi va mablag'lar jalb qiladi. Banklararo raqobatning ahamiyatini ko'rsatib beradigan bir nechta asosiy jihatlar mavjuddir.

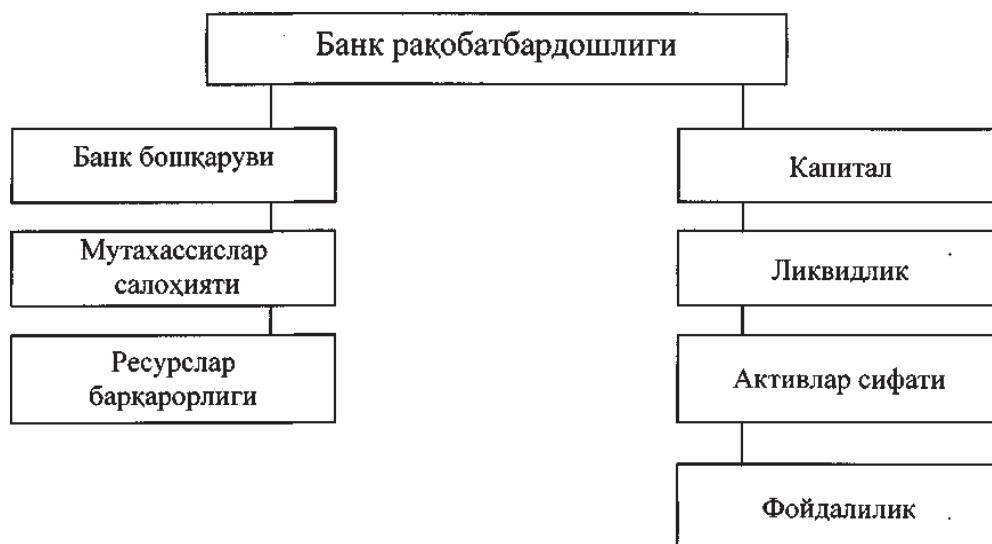
1. Qarz olish xarajatlarini pasaytirish: Banklararo kuchli raqobat banklar uchun qarz olish xarajatlarini kamaytirishga olib kelishi mumkin. Banklar boshqa banklarning mablag'larini jalb qilish uchun raqobatlashganda, ular banklararo kreditlar bo'yicha qulayroq foiz stavkalarini taklif qilishlari mumkin. Bu, pirovardida, qarz oluvchi bankka foyda keltiradi, chunki u pul mablag'larini arzonroq narxda olishi mumkin, bu esa korxonalar va jismoniy shaxslar uchun yanada qulayroq kredit stavkalarini taklif etish imkonini beradi.

2. Mablag'larni samarali taqsimlash: Banklararo raqobat banklarni o'z mablag'larini eng samarali va kreditga layoqatli qarz oluvchilarga ajratishga undaydi. Banklar ishonchli va kreditga layoqatli kontragentlarga ularning daromadlarini optimallashtirish va obro'sini saqlab qolish uchun kredit berishga intiladi. Ushbu raqobat bosimi mablag'larni yanada samarali taqsimlashga yordam beradi va kuchli o'sish potensialiga ega bo'lgan tarmoqlarga kredit berishda yordam beradi.

3. Innovatsiyalar va xizmatlar sifati: Banklararo raqobat bank sektorida innovatsiyalarni rag'batlantirish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishi mumkin. O'zlarini afzalliklarini ko'rsatish va ko'proq mijozlarni jalb qilish uchun banklar innovatsion moliyaviy mahsulotlarni, ilg'or texnologik yechimlarni va mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilashga intilishadi. Raqobat asosidagi ushbu innovatsiyalar mijozlarga o'zgaruvchan ehtiyojlarni qondirish imkonini beradigan ko'proq mahsulot va xizmatlardan foydalanish imkoniyatini oshiradi.

4. Bozor samaradorligi va barqarorligi: Sog'lom banklararo raqobat muhiti resurslarni jalb qilish va kreditlash amaliyoti borasida bozor sharoitlarini yanada to'g'riroq baholash orqali bozor samaradorligini oshirish imkonini beradi. Banklar raqobatlashganda avvalambor ular samarali faoliyat yuritish, risklarni samarali boshqarish va moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun intiladi. Bu turli xil iqtisodiy zarbalarga yaxshiroq bardosh bera oladigan mustahkam va barqaror bank sanoatini yaratishga yordam beradi.

5. Moliyaviy inklyuziya: Banklararo raqobat banklarni o'z xizmatlarini yetarli darajada bank xizmatlari ko'rsatilmayotgan bozorlarga kengaytirishni rag'batlantirish orqali moliyaviy inklyuzivlikni rivojlantirish imkonini beradi. Raqobat muhitida banklar moslashtirilgan mahsulotlarni taklif qilish va ularning geografik qamrovini kengaytirish orqali yangi mijozlar segmentlarini oshirishga xizmat qiladi. Bu avvallari yetarli darajada xizmat ko'rsatilmagan jismoniy shaxslar va korxonalar uchun bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini yanada yaxshilashga yordam beradi.

2-rasm. Tijorat banklarining raqobatbardoshligini belgilovchi omillar.[5]

Bankning raqobatbardoshligini belgilovchi eng muhim omillardan biri bu – uning moliyaviy barqarorligi. Bu tushuncha o'z ichiga bir nechta asosiy ko'rsatkichlarni oladi:

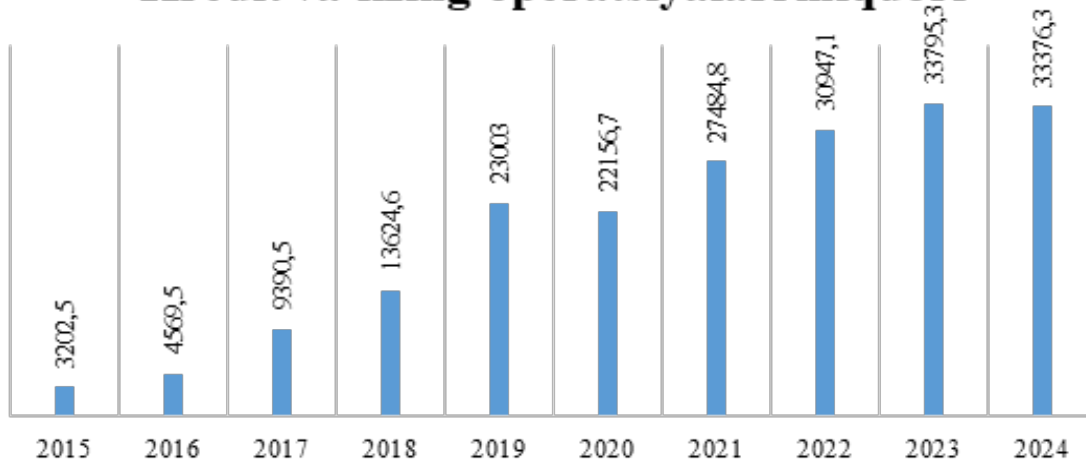
- Kapital yetarliligi (CAR – Capital Adequacy Ratio)
- Daromadlilik (ROA, ROE)
- Likvidlik (LCR, NSFR)
- Aktivlar sifati (non-performing loans ulushi)

Tijorat banklarining raqobatbardoshligini baholashda ularning moliyaviy ko'rsatkichlari, xizmatlar turlari, texnologik imkoniyatlari va mijozlar bilan ishlash sifati asosiy omillar sifatida qaraladi. Shundan kelib chiqib, ATIB "Ipoteka-Bank" faoliyati mezonlar asosida tahlil qilindi.

Ipoteka-Bank esa yirik davlat banki sifatida moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha nisbatan konservativ, ammo barqaror bo'lib qolmoqda. 2023-yilda bank aktivlari 35 trln so'mdan oshdi, sof foyda esa 1,5 trln so'm atrofida bo'ldi. ROA ko'rsatkichi 1,7%, ROE esa 14,3% ni tashkil etdi.[6] Ushbu ko'rsatkichlar xususiy banklarga nisbatan biroz past bo'lsa-da, umumiy barqarorlikni saqlab qolganligini ko'rsatadi.

Bank xizmatlari asosan ipoteka kreditlash, korporativ kreditlar va davlat dasturlari doirasida subsidiyalangan loyihalarga yo'naltirilgan. Raqamli xizmatlar joriy etish bo'yicha 2021-yildan buyon kuchli transformatsiya boshlanib, "IpotekaMobile" ilovasi, masofaviy kreditlash, QR-to'lovlar va onlayn depozitlarni boshqarish imkoniyatlari yaratilgan.[7] Biroq raqamli xizmatlar ko'lamining kengayishi hamon yirik banklar ichida o'rtacha darajada qolmoqda.

Kredit va lizing operatsiyalari miqdori

3-rasm. ATIB «Ipoteka-bank»ning kredit va lizing operatsiyalarining umumiy miqdori, mlrd.so'mda (2015-2024 yillar kesimida)[8]

Ushbu rasmdan ko'rinib turibdiki, ATIB "Ipoteka-bank"ning 2015 yilda kredit va lizing operatsiyalari miqdori 3202,5 mlrd.so'mni tashkil qilgan bo'lsa, 2024 yilda bu ko'rstkich 33376,3 mlrd. so'mni tashkil qilgandir. Bu esa 2024 yilda 2015 yilga nisbatan 10 barobar ziyodga o'sganini bildiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qiladigan bo'lsak, banklarning raqobatbardoshligini kapital yetarliligi, banklarning sof foyda olish salohiyati, likvidlilik darajasi va bank boshqaruvi va ichki menejmenti kabi omillar belgilab beradi.

Kapital yetarliligi bankning xatarlarni o'z zimmasiga olish va ularni qoplash salohiyatini bildiradi. Agar bankda CAR ko'rsatkichi yuqori bo'lsa, u moliyaviy barqaror bo'lib, ishonchli hisoblanadi. Masalan, Jahon bankining 2023-yilgi hisobotiga ko'ra, raqobatbardosh banklarning CAR ko'rsatkichi odatda 15% dan yuqori bo'ladi.[9]

Shuningdek, banklarning sof foyda olish salohiyati – ya'ni aktivlar va kapital rentabelligi (ROA va ROE) – raqobat ustunligining iqtisodiy asosidir. Yuqori daromadlilik bankka innovatsiyalarni moliyalashtirish, texnologik yangiliklar joriy etish va xizmatlar assortimentini kengaytirish imkonini beradi.[10]

Likvidlik esa bankning qisqa muddatli majburiyatlarini o'z vaqtida bajarish imkoniyatini bildiradi. LCR (Liquidity Coverage Ratio) va NSFR (Net Stable Funding Ratio) kabi indikatorlar zamonaviy bank boshqaruvida muhim o'rin tutadi. Ularning yuqori bo'lishi – bu raqobatli ustunlikning belgisidir.[11]

Bank boshqaruvi va ichki menejment. Raqobatbardosh bank — bu samarali boshqaruvga ega bo'lgan bankdir. Bank boshqaruv tizimi kuchli bo'lsa, u moliyaviy va operatsion resurslarni to'g'ri taqsimlaydi, strategik qarorlar qabul qiladi va bozor o'zgarishlariga tez moslashadi. Deloitte (2022) tadqiqotiga ko'ra, yuqori boshqaruv sifati banklar rentabelligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi .

Shuningdek, ichki nazorat va risklarni boshqarish tizimlari raqobatbardosh banklarning ajralmas qismidir. Bank faoliyatida mavjud bo'lgan xatarlar (kredit xatari, bozor xatari, operatsion xatar) oldindan aniqlanib, ularni minimallashtirish orqali barqarorlik va ishonchlilik ta'minlanadi. Kuchli risk-menejment tizimi banklararo raqobatda ustunlik yaratadi .

Texnologik infratuzilma va raqamli xizmatlar. Bank texnologiyalarining rivojlanishi raqobatbardoshlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bugungi kunda raqamli xizmatlar — mobil banking, internet banking, onlayn kreditlash, sun'iy intellekt asosidagi chatbotlar va API integratsiyasi — banklararo raqobatning yangi mezonlariga aylangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Kotler P., Keller K.L. Marketing Management. – 14th ed. – Pearson Education, 2016. – 832 b. https://www.students.aiu.edu/Marketing_Management.pdf
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori, PQ-3270-son, 2017-yil 3-avgust "Bank tizimini isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida".
3. Rakhimov R.X. Bank ishi. – T.: Iqtisod-Moliya, 2022. – 320 b.
4. Глобальный индекс конкурентоспособности. Портал конкурентоспособности Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://competitiveukraine.org/ru>
5. Rasm ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi.
6. Ipoteka-Bank yillik hisobot, 2023. – www.ipotekabank.uz
7. IpotekaMobile ilovasi taqdimoti. – www.ipotekabank.uz/app
8. AITB Ipoteka-Bank yillik hisobotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.
9. World Bank. Bank Capital to Assets Ratio Data (2023). – www.worldbank.org
10. Berger A.N., Molyneux P. Efficiency and Profitability in Banking: A Global Perspective. – International Journal of Finance & Economics, 2020. – Vol. 25. – P. 47–53.
11. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: Finalising Post-Crisis Reforms. – BIS, 2019. – P. 24–29.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
